

Rádai Andrea

Egy öreg bútordarab

ANTON PAVLOVICS CSEHOV: CSERESZNYÉSKERT

Hosszan tudnék írni Wellmann György öreg Firszéről: minden mozdulatáról, totyogásáról, jelentőségteljes dűnyögéséről, háttérből ható, mégis mindig érzékelhető jelenlétéről. Az akár oldalakon át tartó lelkesedésből azonban nem futná magára az előadásra. Márpedig az előadás – a Firszhez kötődő kezdet és vég között – ott van.

BALRA:
Wellmann György (Firsz),
Sztankay Orsolya (Varja),
Kálóczi Orsolya (Ánya)
és Nádházy Péter (Gajev)

JOBBRA:
Wellmann György,
Urházi Gábor László
(Lopahin), Mihály Péter
(Trofimov), Sztankay
Orsolya, Tánczos Adrienn
(Ranyevszkaja) és
Kálóczi Orsolya

Pósa Lujza felvételei

Csehov *Cseresznyés kert* című drámájának mellékszereplője, Firsz, az öreg szolga jobbára néma tanúja egy nagy múltú család hanyatlásának és széthullásának. A szolga szerepe a darab végén válik igazán fontossá és szimbolikussá: amikor a birtok és a cseresznyés kert elárverezését követően a család elhagyja ősei házáat, Firszet otffelejtik. Az öreg szolga pedig sorsába beletörődve fekszik le, és azt motyogja: „Az életem úgy elmúlt valahogy... mintha nem is éltem volna...”

Firsz végig a színpadon van a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tisztességesen középszerű *Cseresznyés kert*-jében, az új vezetés első bemutatóján. A színházban bemutatkozó főrendező, Sztarenki Pál korábban a József Attila Színházban már megrendezte a Csehov-dramát, s az öreg szolga abban az előadásban is az előtérbe került – ami Firsz alakjának kétségkívül érvényes és izgalmas olvasata, azonban nem az egész drámáé. A szolga nem kaphat akkora hangsúlyt, hogy hozzá képest a többi szereplő mellékesebbé váljon; ez ugyanis

még feltűnőbbé teszi, hogy néhány apró, kiegészítő mozzanat és gesztus kivételével a dráma egészének nincsen jól látható, markáns és egységes rendezői olvasata. A zalaegerszegi Firsz az a fajta biztos pont a család zaklatott életű, érzelmi hullámzásokat megélt tagjaiban, melyet mindenki természetesnek vesz: annyira megszokottá vált (bár elavult) érték és szeretetforrás, hogy senki sem törődik már vele, s Gajev is inkább az élettelen szekrényről zeng dicshimnuszot. Az előadás talán jobban kidomboríthatna volna – bármilyen ellentmondásos is ez – ezt a fajta nem-viszonyulást Firszhez vagy ahhoz, amit képvisel.

Wellmann György Firsz szerepében például egyszerűen megoldja azt a két paradoxont, hogy egyszerre rejtőzködjön (hiszen a többi szereplő levegőnek nézi) és legyen előtérben (hiszen – és különösen a nézők számára – mégiscsak jelen van), és hogy egyszerre legyen demens, és sugározzon bölcsességet. Olyan, mint egy jóakaró, öreg házi szellem, s hatalma is nagyobb, mint

hajlott korából gondolnánk. Igazi ereje akkor mutatkozik meg, amikor egyedül van a színpadon: az előadás kezdő jelenetében, miután komótosan elhelyezkedett karosszékében, virágzó cseresznyeággal a kezében, egyetlen intéssel a helyére parancsolja a volt gyerekzobába berakoncátlankodó távirányítós játék mozdonyt. Lemezt tesz fel a gramofonra, s így várja úrnőjét, Ranyevszkáját és az „úrfit”, Gajevet. Mindez azonban nem éri el a családtagok ingerküszöbét, s Firsz további kommentárjai is észrevétlenek maradnak. Nagyokat gondol magában, vagy hangosan dünnyög, de a néző ezt is úgy érzékeli, mintha szavai egy teljesen más, a színpadtól független csatornán érkeznének. Trofimovot például arra biztatja, hogy csókolja meg végre Ányát. Mintha még arra is kísérletet tenne, hogy beleavatkozzon a háziak dolgába: átrendezi az építőkockákat, melyekkel Lopahin demonstrálta a cseresznyéskert kivágott fái helyén létesítendő nyaralótelepet. Máskor, nosztalgikus hangulatban, reszketeg tánc lépéseket lejt, de

legalábbis karba teszi a kezét, mint egy kozák táncos. A legutolsó dinamikus mozzanat is hozzá kötődik. A család elbúcsúzik a kiürült háztól, de ahelyett, hogy kimennének, statikus képbe meredve leülnek bőröndjeikre, és a semmibe merednek. Firsz viszont előretotyog, s leül a málhájára a kopár cseresznyefához: ő valószínűleg hosszabb útra indul.

Firsz alakját leszámítva hagyományos és könyvízü előadást látunk, néhány kiszámítható, hangulatfokozó, de ízléses gesztussal. A díszlet jobb napokat látott szobabelsőt ábrázol: a tapéta kopottas, a bútor kevés, minden dísztelen és sivár. Az előadásban pedig – nem meglepő módon – a cseresznye-motívum uralkodik. A színpadon két csenevész, kiszáradt fa utal a kert eljövendő halálára. Szomorú, lírai pillanatokban sűrű faágak árnyai vetülnek a falakra. A második felvonásban a szereplők fülén lógó cseresznyék emlékeztetnek újra az előadás címére. A motívum csak Trofimov esetében válik enyhén groteszkké: neki a szemüvegészárára is ju-

tott a gyümölcsből, hogy végig himbálózhatson tétova szerelmi vallomása alatt. Anya bohón és mohón fiatal: annyit vesz szájába a cseresznyéből, hogy majd kipukkad, Varja higgadt és koravén: a hasára mutatva inti rendre a lányt – gondoljon a következményekre.

A színészek többé-kevésbé kézenfekvő sémákból építkeznek a karakterek megformálásakor. Egymás közti viszonyaik sokkal kevésbé világosak, mint egy-egy tulajdonságuk; mintha csak darabkái és nem részei lennének annak az egésznek, melynek súlypontja Firsz alakja. Tánczos Adrienn Ranyevszkájája hamar kiismerhető asszony: nemcsak könnyelmű, de hervadtan romlott is. Primadonnáskodik – táncra perdül – a figyelemért. Diszkrét adag szeszt kap Jasától, az inastól (Spisák István) a kávéjába. Anya (Kálóczi Orsolya) az élet csodáira váró, izgatott kislány, akit azonban olykor már most józanságra intenek tapasztalatai és a szigorú Várja (Sztankay Orsolya), akit annyira megkeményített az élet, hogy örülni is csak félve tud. Gajev (Nádházy

Péter) nagyra nőtt óvodásként dugja fejét a homokba a problémák elől. Lopahin (Urházy Gábor László) félenken és udvariasan él hatalmával, s a gátlástalan lelkesedés csak akkor ragadja el, amikor újító terveiről beszél. Mint férfi azt sem tudja, mit akar. Trofimov (Mihály Péter) sem, hiszen Gajevhez hasonlóan ő is megrekedt a számára legkényelmesebb korban, csak éppen örök diáksága révén intellektuálisabb álca mögé bújhat. Sarlotta Ivanovna (Kovács Olga) és parókái tola-kodóan furcsák. Szimeonov-Piscsik (György János) alig feltűnően kuncsorog. Jepihodov (Szakály Aurél) a megtestesült szerencsétlenség. Dunyasa (Misurák Tünde) feltűnő sminkkel elébe megy a gonosz csábító-nak, s gyanúsán domborodik a hasa az utolsó felvonásban.

Jasa, az inas cinikusan gátlástalan. A vándorlegény (Bellus Attila) némán félelmetes.

Mindannyian elbújhatnának az öreg Firsz köpönyegében.

ANTON PAVLOVICS CSEHOV:
CSERESZNYÉSKERT
(Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg)

Díszlet-jelmez: Pilinyi Márta. **Dramaturg:** Madák Zsuzsanna. **Rendezőasszisztens:** Kómuves Zsófia. **Zenei szerkesztő-rendező:** Sztarenki Pál.

Szereplők: Tánczos Adrienn, Kálóczi Orsolya, Sztankay Orsolya, Nádházy Péter, Urházy Gábor László, Mihály Péter, György János, Kovács Olga, Szakály Aurél, Misurák Tünde, Wellmann György, Spisák István, Bellus Attila.